

Jo 1980-1990-lukujen taitteessa
keskusteltiin vaikuttavuudesta
– videokuva vuonna 1991 Terve-Sos-
tapahtuman Vaikuttavuuden arviointi
-työryhmästä Lahdessa

Vaikuttava sosiaalian työ?

Marketta Rajavaara

Soamk-verkostonpäivät 16.3.2022

Tästä keskustelen

- ❑ Kolme kehittämisaaltoa: arviointi, näyttöön perustuvat käytännöt ja vaikuttavuus
- ❑ Vaikuttavuuden arviointi
- ❑ Näyttöön perustuvat käytännöt (*EBP*)

Miksi?

- Sosiaali- ja terveyspolitiikan reformit
- Taloudellinen niukkuus
- Markkinaehtoisuus
- Uusi julkisjohtaminen (*New Public Management*)
- Tietojohtaminen
- Kehittyneet tietojärjestelmät
- Ylikansallinen hallinta
- Hallinnon ja palvelutoiminnan läpinäkyvyyden vaatimus
- Työn ja palvelujen uudistaminen, osaamisen kehittäminen
- Kansalais- ja asiakaslähtöisyys

Arviointi Evaluation

Arviointia alettiin kehittää Suomessa 1980-luvulla

- ❑ Arviointitutkimus syntyi 1960-luvulla Yhdysvalloissa (Sota köyhyyttä vastaan) ja liittyi sosiaalisten ongelmien tutkimukseen, perustulokokeilut 1960-1970-luvulla.
- ❑ Suomessa arvioinnin käsitteitä alettiin hyödyntää 1950- ja 1960-luvuilla, mainittiin ensi kerran valtion budjettiohjeissa 1980-luvulla. Arviointi vakiinnutti asemansa 1990-luvulla.
- ❑ Arvioinnin neljä aaltoa: tieteellis-kokeellinen (1960-), dialogisuuntautunut (1970-1980-), neoliberaali (1980-) ja näyttöön perustuva (1990-) (Vedung 2010)
- ❑ Arviointi tarkoittaa arvioitavien asioiden arvon (*merit, worth, and value*) määrittämistä (Scriven 1991).

Vaikuttavuus

Effectiveness

Outcomes

Impact

- ❑ Ei ole vain yhtä määritelmää siitä, mitä vaikuttavuus tarkoittaa ja käytössä useita käsitteitä englannin kielessä
- ❑ Miten hyvin jokin palvelu, interventio tai toiminto saavuttaa sille asetetut tavoitteet
- ❑ Miten hyvin tietty interventio, lähestymistapa tai politiikkatoimi toimii reaali maailman oloissa
- ❑ Missä määrin jollakin interventiolla saavutetaan sitä, mitä on sen tarkoitus tehdä

Vaikutusten/ vaikuttavuuden arvioinnin historia

Vaikuttavuuden
käsite tulee käyttöön

2007 Sosiaali- ja terveyden tutkimuskeskus | 84

Marketta Rajavaara
Vaikuttavuusyhteiskunta
Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen

**Kompleksisten interventioiden
arviointi 2010-**

Vaikutusten ennakointi 2000-

Näyttöperusteinen 1990-

Auditointi 1990-

Vuorovaikutteinen 1980-1990-

Tuloksellisuus 1980-

Tavoiteperusteinen 1960-

Tarveperusteinen 1960-

Kokeellinen 1950-

Tilastollinen 1880-

Vaikutusten ennakointi

- Lainsäädännön ennakoarviointi (Valtioneuvoston kanslia, Arviointineuvosto)
- Päätösten vaikutusten ennakoarviointi EVA
- Mikrosimulointi
- Ympäristövaikutusten arviointi
- Taloudellisten vaikutusten arviointi
- Lapsivaikutusten arviointi
- Sukupuolivaikutusten arviointi

Kompleksisten interventioiden arviointi

- ❑ Systeemit liittyvät toisiinsa.
- ❑ Systeemin muutokset vaikuttavat ennalta arvaamattomasti muihin systeemeihin.
- ❑ Muutokset ovat jatkuvia ja voivat vaikuttaa epäjohdonmukaisilta.
- ❑ Turbulentit, kiihtyvät muutokset

Complex interventions

- ❑ Useat vuorovaikutuksessa olevat elementit
- ❑ Toteuttajien ja osallistujien monimuotoinen käyttäytyminen
- ❑ Useat kohderyhmät ja interventiotasot
- ❑ Useat tulosmuuttajat
- ❑ Joustavuus ja räätälöinti
- ❑ Monimenetelmällisyys
- ❑ (Craig P ym. (2016) Developing and evaluating complex interventions; Hanna Ristolaisen väitöskirja tulossa 2022)

Kehittämiskärkiä

Vaikuttavuuden vuosikymmentä rakentamassa

Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuskeskus -selvitys

- ❑ **Vaikuttavuusinvestoiminen:** sijoittamista vaikuttavaan toimintaan, tavoitteena taloudellisen hyödyn ohella yhteiskunnalliset hyödyt, SIB-malli (*Social Impact Bond*) eli tulosperusteinen rahoitussopimus, Sitra, TEM
- ❑ Tutustu: <https://www.sitra.fi/hankkeet/sib-rahastot/>
- ❑ **Vaikuttavuuden talo:** hyvinvointiin ja terveyteen liittyvän vaikuttavuuden tutkimuksen ja koulutuksen monitieteinen yhteistyöverkosto, Itä-Suomen yliopisto
- ❑ Tutustu: UEF Mooc-kurssi Vaikuttavuus, Vaikuttavuuden tutkimuksen päivät
- ❑ **Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuskeskus:** tarkoitus tukea hyvinvointialueita vaikuttavuustietoon perustuvan toiminnan kehittämisessä, selvityksen tekijöinä Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta ja Itä-Suomen Vaikuttavuuden talo, ohjausryhmän pj. kansanedustaja Paula Risikko
- ❑ Tutustu: https://www.helsinki.fi/assets/drupal/2021-08/Raportti_Kansallinen%20sote-vaikuttavuuskeskus.pdf

Näyttöön perustuvat käytännöt (Evidence- based practice EBP)

Näytön asteen hierarkia:

- Systemaattinen kirjallisuuskatsaus
- RCT (satunnaistettu koeasetelma)
- Kohorttitutkimukset
- Verrokkitutkimukset
- Tapauskuvaukset
- Mielenpitoet, kokemus, intuitio

Evidenssi on tietoa, johon päätös tai suositus pohjautuu.

Evidenssi voidaan hankkia useista lähteistä, kuten satunnaistetut kokeet, havainnointitutkimukset ja asiantuntijamielipiteet (ammattilaisten, palvelunkäyttäjien, perheenjäsenten, omaishoitajien jne.) (National Institute of Health and Care Excellence NICE).

Tutkimustieto on vain yksi tiedon lähde.

Kaksi eri keskustelua

- ❑ ***Evidence-based practice:*** tutkimustiedon liittyminen ammattilaisen työssä tapahtuvaan päätöksentekoon, kokemukseen ja etiikkaan sekä asiakkaan ja yhteisön odotuksiin.
- ❑ ***Evidence-based policy /policy making:*** tutkimustiedon liittyminen poliittiseen päätöksentekoon (medialla keskeinen rooli)

Näyttöön
perustuva
lääketiede
Evidence-Based
Medicine (EBM)
1990-luvulta
alkaen

Health Technology
Assessment (HTA)

- ❑ Tunnollista, eksplisiittistä ja järkevää parhaan mahdollisen näytön hyödyntämistä tehtäessä päätöksiä yksittäisten potilaiden hoidosta. Näyttöön perustuvan lääketieteen käytäntö tarkoittaa yksilöllisen kliinisen kokemuksen integroimista ulkopuoliseen systemaattisen tutkimuksen tarjoamaan kliiniseen näyttöön. (Sackett ym. 1996.)
- ❑ Terveystieteiden toiminnasta **noin 20-60 %** perustuu tutkimusnäyttöön.
- ❑ Hoitotiede, kuntoutus, psykologia ja terveystieteet ovat seurailleet lääketieteen kehitystä.

Useita käsitteitä sosiaalisialalla

Evidence-based practice (EBP) korostaa toiminnan perustumista empiiriseen tutkimustietoon.

Knowledge-based practice painottaa käytännöistä muodostuvaa tietoa.

Evidence-based (tai empirically supported) interventions (EBIs /ESIs) painottaa ohjelmien, palvelujen ja hoitojen perustumista empiiriseen tutkimustietoon, ***Evidence-based practice*** painottaa tiedon hankinnan ja käytön prosessia

Evidence-informed practice (EIP) painottaa asiakkaan näkökulmaa sekä parhaan mahdollisen tiedon käyttöä enemmän kuin ***Evidence-based practice***, joka korostaa toiminnan perustumista tutkimustietoon.

Miksi näyttöön perustuvaa toimintaa?

- Asiakkaat odottavat parasta mahdollista hoitoa ja palvelua.
- Tutkimustieto (myös vaikuttavuutta koskien) lisääntyy nopeasti, myös sosiaalitieteissä ja sosiaalihuollossa.
- Toiminta perustuu ammattilaisten harkintaan asiakaskohtaisessa päätöksenteossa ja etuuksia ja palveluja myönnettäessä.
- Tarve hillitä palvelujen kustannuksia.

**Näyttöön
perustuva
sosiaalialan työ
– ei menestys-
tarina Suomessa**

- ❑ Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa keskustelu EBP-kehitystyöstä on vähäistä, ei puolestapuhujia eikä kritiikkiäkään
- ❑ Niukasti vaikuttavuustutkimuksia sosiaalialan työstä
- ❑ Laadullisen tutkimuksen asema on ollut vahva, ja satunnaistettuja kokeita on tehty vähän
- ❑ Ei vahvoja puolestapuhujia näyttöön perustuvan sosiaalihuollon kehittämiseksi

Asiantuntija- arvioita

Suomessa näyttöön perustuvien käytäntöjen kehittämiseen ei ole kovinkaan paljon panostettu. Resursseja on käytetty minimaalisesti verrattuna esim. Isoon-Britanniaan, Ruotsiin tai Tanskaan. (Korteniemi & Borg 2008, 50.)

Näyttöön perustuva käytäntö on suomalaissa sosiaalipalveluissa toistaiseksi enemmän visio kuin realiteetti. (Raunio 2010, 392.)

Maailmasta ei löydy erityisen vahvaa näyttöä sille, että näyttöön perustuva käytäntö olisi käytäntö missään päin maailmaa... Vastaavasti Suomessa voi olla täysin varma, ettei kukaan sosiaalityöntekijä sovelle olemassa olevan järjestelmällisen tutkimuskatsauksen tuloksia pyrkiessään ratkaisemaan asiakasprosessissa vastaan tulevia ongelmia... Meillä ei ole myöskään yhtään yliopistoa tai korkeakoulua, jossa voisi saada opetusta näyttöön perustuvasta käytännöstä. (Paasio 2014, 15)

Jotain sentään Suomessakin

- ❑ Suomessa oli yritystä näyttöön perustuvan sosiaalityön kehittämisestä **Stakesin FinSoc**-yksikön Hyvät käytännöt -hankkeessa 2000-luvun alussa.
- ❑ Näyttöön perustuvan toiminnan sijasta on puhuttu **tutkimusperustaisesta toiminnasta**.
- ❑ Vaihtoehdoksi on esitetty **käytäntötutkimus (*practice research*)** = sosiaalialaa palvelevan tiedon tuottaminen välittömästi palvelukäytännöissä yhteisesti oppien työntekijöiden, palvelunkäyttäjien ja päättäjien kesken.
- ❑ Yliopistollisen sosiaalityön tutkimuksen valtionrahoitus 1.9.2020 alkaen.

**Sosiaalialan EBP
maailmankartalla**
Julkaisujen määrä
1996-2015
(N=482)
(Ghanem ym. 2017)

Maa	Julkaisut
Yhdysvallat	310
Iso-Britannia	67
Canada	24
Saksa	22
Australia	18
Ruotsi	13
Sveitsi	9
Israel	4
Alankomaat	3
Kiina	2
Hong Kong	2
Tanska	2
Suomi	2

Miksi EBP on levinnyt USAssa eikä saksaa puhuvissa maissa?

- ❑ *Evidence-based practice* -kehitystyön ydin Yhdysvalloissa
- ❑ USAssa empiirinen tutkimusperinne vahva, Saksassa teoreettinen tutkimusperinne
- ❑ EBP on levinnyt USAssa julkaisujen avulla, toisin kuin Saksassa
- ❑ Julkaisumuodot vaihtelevat: USA vertaisarvioidut lehdet, Saksa; muut julkaisutyypit
- ❑ USAssa keskustelu on ollut itseriittoista, kuten Saksassakin
- ❑ Erilaiset käsitteet ja ajattelun perinteet; Saksassa korostettu reflektiivistä ammattilaista

(Ghanem ym. 2017)

Näyttöön perustuvat käytännöt Ruotsissa

Evidensbaserad praktik -käsite tuli Ruotsiin 1990-luvulla
Centrum för Utvärdering av Socialt arbete (CUS) 1992-
2003; *Institutet för Utveckling av Metoder i Socialt Arbete*
(IMS) 2004-

Komiteanmietintö SOU 2008:18: Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren.

Vaihe 1. Alueelliset sopimukset ja verkostot,
toimeenpano: SALAR-kuntaorganisaatio 2017 alkaen

Vaihe 2. Alueelliset organisaatio- ja johtamisrakenteet

Vaihe 3. Paikalliset käytännöt 2015 alkaen

Miksi EBP levisi Ruotsissa, muttei Suomessa?

- ❑ Ruotsissa EBP-idea tuotiin ylhäältä päin, puolestapuhujat Socialstyrelsen (CUS ja IMS), ministeriö ja SALAR-kuntaorganisaatio
- ❑ Ruotsissa toimeenpanoon järjestettiin merkittävä rahoitus
- ❑ Socialstyrelsen kutsui yhdysvaltalaisia asiantuntijoita konsulteiksi, kuten prof. Edward Mullen, Columbia University.
- ❑ Suomessa ei ole ollut puolestapuhujia, ei ole ollut toimintaa edistäviä organisaatioita (paitsi STAKES, FinSoc), ei rahoitusta eikä ideoiden levitystä
- ❑ Suomessa sosiaalialan työntekijöillä korkeampi koulutus kuin Ruotsissa ja heidän osaamiseensa on luotettu enemmän

(Liedgren & Kullberg 2021; Hubner 2015)

Ei menestys- tarina Ruotsissakaan

- ❑ Ruotsissa sosiaalhallinto ja yliopistojen tutkijat olivat vastakkain 1990- ja 2000-luvuilla, nyt asenneilmasto myönteisempi
- ❑ Tutkijoiden kritiikki:
  - ❑ EBP on ollut valtion sosiaalhallinnon byrokraattien idea
  - ❑ New Public Management (NPM) -hallinnon jatke
  - ❑ Toimeenpano ylhäältä alas huomioonottamatta työntekijöiden tarpeita
  - ❑ Huoli siitä, että työntekijöiden tulisi vain noudattaa tehtyjä suosituksia eikä heitä kannustettaisi itse tuottamaan ja arvioimaan tietoa
  - ❑ Tekninen, positivistinen tietokäsitys
  - ❑ Lääketieteessä käytetyn näytön asteen hierarkian arvostelu
  - ❑ Satunnaistettujen koeasetelmien pulmat sosiaalialalla
  - ❑ On lisännyt työntekijöiden hämmennystä eikä vähentänyt sitä

(Liedgren & Kullberg 2021; Johansson 2019; Bergmark ym. 2012; Denvall 2008)

Näyttöperustaisuus ei ilmene käytännöissä

- ❑ Näyttöperusteisuus on vielä enemmän tavoite kuin toteutunut asia ruotsalaisessa sosiaalihuollossa.
- ❑ Näyttöperusteista toimintaa arvostavat Ruotsissa
  - ❑ sosiaalialan keskijohto
  - ❑ lasten ja perheiden palveluissa työskentelevät (enemmän kuin vanhusten ja vammaisten palveluissa työskentelevät)
  - ❑ hyvin koulutetut
  - ❑ miehet naisia enemmän (Rojas & Stenström 2020).

Tanska:
Nordic
Campbell SFI
2002-

Norja valitsi
myös "globaalien
tiedon" tien

Campbell-verkosto

– Cochrane-verkoston "sisarorganisaatio"

The screenshot shows the Campbell Collaboration website in a browser window. The address bar displays <https://www.campbellcollaboration.org>. The website header includes navigation links: Newsletter sign-up, Archie login, Journal, Blog, and a search bar. The main navigation menu contains: About us, Funding, For authors, Research evidence, News and Events, and Contacts. The Campbell Collaboration logo is prominently displayed. Below the logo is a large blue banner with the text "Welcome. What are you looking for?" and a search input field labeled "Enter your search keyword" with a "Search" button. Underneath the banner, a paragraph states: "The Campbell Collaboration is an international social science research network that produces high quality policy-relevant evidence syntheses, plain language summaries and policy briefs." Below this text are three featured articles: "Campbell China Network annual conference" (with a thumbnail showing a signing ceremony), "Multisystemic Therapy® review update" (with a thumbnail of a person reading), and "How aquaculture helps" (with a thumbnail of a fish farm). The Windows taskbar at the bottom shows the date and time as 15:48 on 25.11.2021.

Sosiaalialan työn
näyttö-
perustaisuutta
tuetaan
organisatorisesti
vielä vähäisesti

(Lampe & Saalasti , 2017)

Taulukko 13. Sosiaalityön tai -palveluiden menetelmien arviointi vertailumaiden HTA-yksiköissä

Maa	Yksikkö	Sosiaalityön tai -palveluiden arviointi
Ruotsi	SBU	Kyllä
Norja	NIPH	Kyllä
Tanska	DEFACTUM	Ei nyt, mutta ehkä muutaman vuoden kuluessa
	OUH MTV	Ei nyt, mutta ehkä muutaman vuoden kuluessa
Britannia	NICE	Kyllä
	NETSCC	Kyllä
	HIS/SHTG	Ei nyt, mutta ehkä muutaman vuoden kuluessa
Espanja	AETS/ISCIII	En osaa sanoa
	AETSA	Ei nyt eikä todennäköisesti muutaman vuoden kuluessakaan
	AQuAS	Kyllä
	Avalia-T	Ei nyt, mutta ehkä muutaman vuoden kuluessa
	Osteba	Kyllä
	SESCS	Ei nyt eikä todennäköisesti muutaman vuoden kuluessakaan

Miten näyttöön perustuva käytäntö (EBP) saadaan aikaan?

(Mullen ym. 2009)

Etene näin

Valitse kysymykset, joista tarvitaan tutkimustietoa.

Etsi paras tutkimusevidenssi vastattaviin kysymyksiin.

Tarkastele tutkimusevidenssiä kriittisesti (totuudellisuus, vaikutukset, hyödynnettävyys).

Integroi tutkimustulokset käytännön kokemukseen ja asiakkaiden odotuksiin ja tilanteisiin.

Arvioi 1-4 vaiheiden toimivuus ja vaikuttavuus.

Välitä tieto alan toimijoille.

Viisi strategiaa toimeenpanoon

1. Koulutus
2. Empiirisesti tutkittujen interventioiden (ESIs) toimeenpano
3. Konsensuksen hakeminen tutkimusevidenssin ja ammattilaisten näkemysten kesken
4. Koulutuksen ja organisaation kehittämisen yhdistäminen
5. Asiantuntijainfrastruktuurin rakentaminen

Yhteenveto

Vaikuttavuustiedon ja EBP-toimintatavan vahvistamiseksi Suomessa tarvitaan seuraavat asiat

- Puolestapuhujat, rahoitus
- Asiantuntijaorganisaatiot ja -verkostot tukemaan tiedon arviointia ja kumuloitumista
- EBP painoalueeksi valtion, hyvinvointialueiden, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyöhön
- EBP yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen koulutusaloille
- EBP-käytäntöjen tutkimus
- Johdon, esimiesten ja työntekijöiden mukaanotto
- Asiakkaiden osallistaminen tiedon tuottamiseen ja käyttöön
- Sosiaalialan tiedontuotannon luonteen huomioonottaminen: lääketieteellinen malli ei toimi
- Kansainväliset kokemukset: virheitä ei kannata toistaa

Mikä jäi askarruttamaan?
marketta.rajavaara@helsinki.fi